

Ясенецький В. С.
*аспірант кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-558-0-20>

ЩОДО СУБВЕНЦІЙ НА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ ПРОЕКТИ МІСЦЕВИМ БЮДЖЕТАМ

Енергоефективність (ЕЕ) позиціонується як критичний елемент державної політики, необхідний для забезпечення енергетичної безпеки, зниження залежності від імпорту ресурсів та фіскальної оптимізації місцевих бюджетів. В умовах воєнного стану модернізація комунальної інфраструктури набуває стратегічного значення. Основним завданням є стимулювання органів місцевого самоврядування (ОМС) до реалізації капіталомістких, довгострокових проектів, що перевищують їхню початкову фінансову спроможність.

Субвенція, як цільовий та незворотний міжбюджетний трансферт, є основним фінансовим інструментом для фінансування ЕЕ-проектів. Її використання обґрунтовується необхідністю усунення фіскальних та ринкових недосконалостей, зокрема високих початкових капітальних витрат. Субвенція має функціонально виступати каталізатором, стимулюючи ОМС до співфінансування та активного залучення зовнішнього капіталу (кредитів, грантів). Це забезпечує розподіл фінансового тягаря та підвищує відповідальність місцевої влади за результативність інвестицій.

Фундаментальні засади надання субвенцій на капітальні проекти, включаючи ЕЕ-заходи, визначені статтею 105 Бюджетного кодексу України (БКУ) [1]. ЕЕ-проекти класифікуються як публічні інвестиційні проекти, спрямовані на оновлення основних фондів комунальної власності (школи, лікарні, комунальні підприємства). Ключові принципи надання субвенцій включають: принцип об'єктивності та відкритості, принцип єдності, принцип цільового використання коштів. Аналіз законодавства виявляє регуляторну нестабільність, яка ускладнює довгострокове планування ЕЕ-проектів. Законами про Державний бюджет України на 2024 та 2025 роки зупинено дію статті 24-1 БКУ, яка регулює діяльність Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) –

ключового механізму системного фінансування капітальних інвестицій [2]. Наслідками нестабільності є ускладнене фінансове планування багаторічних інвестиційних циклів в ЕЕ-сфері та посилення конкуренції за ресурси, оскільки широке визначення субвенцій на соціально-економічний розвиток призводить до того, що ЕЕ-проекти можуть бути витіснені іншими нагальними пріоритетами, особливо у кризові періоди (наприклад, ліквідація наслідків аварій чи безпекові заходи).

В умовах воєнного стану відбувається значне зміщення фокусу державних субвенцій на безпеку та критичну інфраструктуру (наприклад, укриття в закладах освіти, охорона здоров'я). Це призвело до істотного скорочення або тимчасового призупинення фінансування ЕЕ-проектів через прямі субвенції, окрім випадків, коли ЕЕ інтегрована у проекти відбудови критичної інфраструктури.

До такого призупинення основним джерелом фінансування був ДФРР. Відбір інвестиційних програм здійснювався регіональними комісіями на основі принципу економічної ефективності, визначеного статтею 105 БКУ. Це вимагало від громад подання якісно підготовленої документації, що забезпечує досягнення цілей проекту із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів та має високий показник окупності.

Механізм співфінансування з місцевих бюджетів, а також залучення кредитів, є обов'язковим для багаторічних публічних інвестиційних проектів. Це забезпечує фінансову стійкість. Однак, існує системна проблема з визначенням джерел співфінансування та низка ризиків, а саме:

- зростання фіскального ризику: громади часто використовують нецільові залишки від інших міжбюджетних трансфертів, а не власні доходи. Це підриває принцип фінансової забезпеченості та створює ризик нецільового відволікання ресурсів;

- проблема нецільових залишків: практика накопичення невикористаних коштів трансфертів на рахунках місцевих бюджетів для витрат у наступному році свідчить про неефективне управління бюджетними ресурсами;

- наразі фіскальний стан місцевих бюджетів демонструє позитивну динаміку доходів (зростання надходжень до загального фонду у 2024-2025 рр. порівняно з 2023 роком). Однак, аналіз структури видатків виявляє високу волатильність капітальних інвестицій, критичну для довгострокових ЕЕ-проектів:

– у 2022 році капітальні видатки різко скоротилися на 50,7% порівняно з 2021 роком, що відображає пріоритет поточних видатків (до 93,7%);

– у 2023 році відбулося значне зростання капітальних видатків (у 4,5 рази порівняно з 2022 роком) може бути спричинене реалізацією відкладених проектів або терміною відбудовою, а не органічним, стійким інвестиційним плануванням.

Ця крихкість фінансової спроможності територіальних громад підтверджує необхідність гарантованих цільових субвенцій для забезпечення стійкості середньострокових ЕЕ-інвестицій. Важливість їх реалізації обумовлена їх великою соціально-економічною ефективністю, що підтверджена емпіричними даними. Наведемо ключові кількісні показники економії (за даними досліджень ОСББ/ЖБК та домогосподарств) [3]:

– економія тепла: Від 10% до 24%;

– економія електроенергії може сягати до 71% (переважно завдяки модернізації освітлення);

– економія газу: дозволяє скоротити споживання на 12–40%.

Позитивні вторинні ефекти (мультиплікатор):

– соціальний ефект: 80%–84% опитаних зафіксували підвищення комфорту житлових умов;

– фіскальна оптимізація: ЕЕ-заходи стимулюють субсидіантів до енергоефективності, що у довгостроковій перспективі призводить до зменшення кількості субсидіантів та зниження фіскального навантаження на бюджети;

– економічний ефект: стимулювання галузі будівництва та підвищення комерційної вартості житла;

– системні проблеми та стратегічні рекомендації.

Основними системними бар'єрами для розвитку енерго-ефективності є [4]:

– фінансові обмеження через брак фінансових ресурсів та непередбачуваність центральних субвенцій через оборонні витрати;

– кадровий голод: критичний брак досвідчених енергоменеджерів у малих громадах унеможлиблює якісну підготовку проектної документації (енергоаудитів) та ефективне освоєння коштів, перетворюючи фінансові ресурси на неефективні інвестиції або невикористані залишки;

– необхідність залучення зовнішнього капіталу, зокрема у формі залучення державно-приватного партнерства (ДПП) для відбудови житла та використання пільгового кредитування.

Для забезпечення стійкості та масштабованості ЕЕ-інвестицій необхідні наступні дії:

– регуляторна стабілізація та фінансова передбачуваність, зокрема відновлення та стабілізація цільових субвенцій на ЕЕ-проекти з високим показником економічної віддачі;

– забезпечення функціонування Фонду декарбонізації України як постійного та прогнозованого джерела, що може покривати відсотки за кредитами;

– вдосконалення політики співфінансування в частині уточнення БКУ (після відновлення статті 24-1) та чіткого встановлення, що джерелом співфінансування мають бути власні доходи місцевих бюджетів, а не залишки інших трансфертів. Це посилить фінансову дисципліну та визначення пріоритетів;

– посилення кадрового потенціалу (інституційна спроможність) шляхом створення державної програми для співфінансування ставок енергоменеджерів у територіальних громадах, синхронізуючи фінансування технічної реалізації та інституційної спроможності; підтримки розвитку навчальної інфраструктури та енергетичних хабів для швидкої підготовки кваліфікованих кадрів.

Таким чином, субвенції на енергоефективні проекти є критично важливим інструментом модернізації та фіскальної оптимізації, однак їх ефективне освоєння блокується системними бар'єрами: регуляторною нестабільністю, відсутністю фінансової дисципліни щодо співфінансування та гострим дефіцитом кваліфікованих кадрів. Консолідація та синхронізація дій держави, ОМС та бізнесу є єдиним шляхом до стійкого та передбачуваного фінансування, що вимагає переходу від разових інвестицій до системної політики, закріпленої чітким законодавством і підкріпленою інституційною спроможністю громад.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Стаття 105. Субвенції на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проектів та програм публічних інвестицій. Протокол. Юридичний інтернет-ресурс. URL: https://protocol.ua/ua/byudgetniy_kodeks_ukraini_stattya_105/ (дата звернення: 25.10.2025).

2. Внесено зміни до Порядку надання субвенції громадам на їх розвиток. Житомирська обласна державна адміністрація. 28 Травня 2020. URL: <https://oda.zht.gov.ua/news/vneseno-zminy-do-poryadku-nadannya-subventsiyi-gromadam-na-yih-rozvytok/> (дата звернення: 25.10.2025).

3. Ключка С. Звіт про результати аналізу реалізації рекомендацій Рахункової палати та оцінки їх впливу на сферу міжбюджетних відносин. 08.04.2025. Рахункова палата. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2025/7-1_2025/Zvit_7-1_2025.pdf (дата звернення: 25.10.2025).

4. Вплив війни на бюджети територіальних громад. Аналітичне дослідження показників бюджетів за 2021–2023 роки 60 територіальних громад партнерів Програми USAID DOBRE у 10 областях України / за ред. Т. Паутової. Київ: Поліграф плюс, 2024. 116 с.